
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 2, 2006 (год. XV), ISSN 0861-7902

MÁRIA KOŠKOVÁ A KOLEKTÍV.
Bulharsko-slovenský slovník I (A-K).
Slavistický kabinet Slovenskej akadémie vied,
Bratislava 2004. 709 s.

В края на 2004 г. в Братислава излезе от печат първият том от подготвения от Славистичния кабинет (сега Институт по славистика “Ян Станислав”) при Словашката академия на науките тритомен Българско-словашки речник (А–К). Основната част от него е подготвена от Мария Кошкова, автор и на проекта, а съавтори са Мария Добрикова от Братиславския университет (*за – заям*), Гинка Дюлгерова от ИБЕ при БАН (*в – внеса*) и Надка Николова от Шуменския университет (*каба – комичка*). Отговорни редактори са утвърдените лексикографи Веса Кювлиева-Мишайкова и Дезидер Колар; редактори – големият учен, отличен познавач на българската литература и забележителен преводач Ян Кошка и М. Кошкова.

Още с появата си речникът беше отличен като най-добър словашки речник в конкурса “Речник на годината 2005”, присъдена от Асоциацията на устните и писмени преводачи в Прага, както и с награда за най-добър двуезичен речник в Словакия от конкурса “Матей Бел 2006”, присъдена от Литературния фонд.

Потребността от нов българско-словашки речник беше отдавна осъзната от преводачи и преподаватели по български език в Словакия и по словашки език в България – опечатаният през 1977 г. еднотомен българско-словашки речник на Л. Земкова бе твърде кратък и недостатъчен дори за обучение. Идеята за нов еднотомен речник беше обсъждана на конференция на словашката българистика, организирана от катедра “Славистика” на Братиславския университет през 1995 г. (Ľ. Angelova-Atanasova, *Bulharský jazyk a literatúra* (2) – Štúdium slovanských filológií na Fi-lozofickej fakulte

Univerzity Komenského v Bratislave. Bratislava, 1996, 62–64), но доби съвсем нови конкретни очертания едва през 1997 г., когато в Славистичния кабинет на Словашката академия на науките беше открит щат за лексикограф българист и опитният и много отговорен ръководител на секцията проф. Доруля избра за този пост д-р Мария Кошкова. Изборът му, както свидетелстват и резултатите по-късно, е повече от сполучлив. В онзи момент Мария Кошкова (Андреева по баща, както е известна до този момент на българските слависти) е най-подготвеният за двуезична лексикография словашки българист. Родена е и е израсла в Словакия в семейство на българин и словачка, завършила е българска филология в Софийския университет, защитила през 1981 г. в София дисертация из областта на фразеологията под ръководството на проф. К. Ничева, високо оценена и отпечатана по-късно в Братислава (*Z bulharsko – slovenskej frazeológie*, Bratislava 1998, 195 s.). Това зряло изследване свидетелства за ерудиция, прекрасно познаване на двата езика и безспорен изследователски талант, избуял на основата на лексикографската теория и практика на двете славянски школи – словашката и българската. Годишите след защитата на доктората не са свързани с научна реализация – М. Кошкова е дългогодишен секретар и преводач в Българския културно-информационен център в Братислава и в посолството ни в словашката столица. По признание на самата авторка този период от живота ѝ е от огромно значение за бъдещата ѝ лексикографска практика – тя е в ежедневен контакт с различни носители на живия български език, което съдейства за попълване на лексикалния ѝ запас не само с нови книжовни, но и с редица разговорни, диалектни и жаргонни думи и изрази, така потребни за автора на двуезичен речник. В този смисъл можем да отбележим, че съдбата като че ли сама се е погрижила да създаде оня оптимално подготвен и зрял специалист, на чиято грижа може да бъде поверено създаването на потребния преводен речник.

Речникът обещавахе да бъде събитие в двуезичната славянска лексикография още при обсъждането на проекта на д-р Кошкова през 1998 г., с който детайлно се запознах като негов рецензент. Планиран като три томник, той трябваше да включва значителен по обем словник и богата на информация речникова статия, която да включва илюстративен материал и много фразеология – практически всичко, от което изучаващият езика или преводачът се нуждаят.

Рецензираният първи том започва с Увод (с. 3–19), който включва стегната, но доста детайлно представена обща характеристика на Речника,

следвана от списък на използваните означения, съкращения, библиография на използваните извори и научни изследвания. С встъпителните няколко изречения (с. 3) авторите ни убеждават в потребността от създаването на тритомен преводен речник, отразяващ актуалните промени в лексиката на двата езика и изготвен на базата на съвременната лексикографска теория и практика. Този речник, дело на съвместните усилия на лексикографи от Словакия и България, не само ще удовлетворява потребностите на съвременната комуникация, но и ще бъде принос към съпоставителното изследване на двете езикови системи и изходна база за по-широки сравнителни славистични изследвания.

Изборът на думите, включени в словника, е съобразен с обема и целите на речника и “обхваща основния речников състав на съвременния книжовен български език с оглед на динамичния му развой”. Новите думи са включени само ако вече са с по-активна употреба. Подбрани са и чужди думи и техни деривати, специализирани термини, историзми, остарели изрази, вулгаризми и жаргонни думи, с което се постига потребната пълнота и разнообразие, удовлетворяващи основните потребители на Речника – студенти и преводачи.

Структурата на речника е добре премислена. Заглавните думи са в азбучен ред. В този ред са включени и най-често използваните сложни съкращения, както и подобрите сложни думи независимо от графичното им представяне (слято или полуслято). Някои съкращения са включени в статията на съответната заглавна дума. За възвратните глаголи е използван гнездовият способ, с което се постига стегнатост на речниковата статия. Пък със същата цел в една статия са посочени и фонетичните и словообразователни варианти на думата, ако не нарушават азбучния ред, като се подчертава по-предпочитаната форма.

Омонимите, означени с малки арабски цифри горе вдясно, са представени в отделни речникови статии. Определянето им е на базата на словашката теоретична лингвистика, която в това отношение се различава малко от българската. Става въпрос за думите с еднаква форма, но с различна граматическа принадлежност и преди всичко непълнозначни думи (напр. *a* като съюз, частица и междуметие), прилагателни и съществителни от тях (напр. *болен*, *български*). В случаите, когато граматичната принадлежност на приведените думи не е еднозначна, а преводните еквиваленти зависят от контекста, съответната лексема е представена като многозначна дума (виж напр. *бам*, *даден*).

В едно гнездо са включени и глаголите с каузативно значение, изразяващи и състояние – специфика на българската лексикална система в отличие от словашката, напр. *заплитам* ‘започвам да плета’ и ‘сплитам, заплитам’, поради очевидната семантична връзка между тях.

В речниковата статия се правят препратки за форми на думите, които не са очевидни и не се подразбират от словашкия читател, напр. *виж* – вж. *видя*; *билт* – вж. *бил*; *вярна* – вж. *верен*; *нас* – вж. *ние*. Формите за сравнителна и превъзходна степен на сравнение не са в отделни речникови статии, а логично са включени в статията на заглавната дума.

Собствените имена са също така изборно представени. Включени са най-често използваните географски имена, библейски имена, имена на звезди и съзвездия, на най-големите български празници и на най-известните български и международни организации, институции заедно с техните абривиатури.

Строежът на речниковата статия е доста подробно представен в уводната част (с. 5–9). Заглавната дума е представена в основната си форма, с означаване на мястото на ударението, след което е включена максимална информация за словоизменението ѝ, от която словашкият читател би имал потребност. За съществителните имена това е членната морфема (пълна и кратка), така чужда и трудна за усвояване от чужденци, със задължително маркиране на случаите, когато при членуване се получава двойно *m* (пролетта); множествената форма, с цялостно изписване, когато се променя част от основата – *мярка: мерки*; *вятър: ветрове*, *американец: американци*, както и бележка, ако съществителното има само единствено или множествено число. За глаголите това е знаковата за чужденеца форма за 3 лице ед. ч. и 1 лице мн. ч., както и данни за глаголният вид, употребата в основни и производни значения, фразеология. И тук, както и при съществителните, прилагателните, предлозите, числителните и пр., авторите са се ръководили от сходствата и различията между двата близкородствени езика и са се постарали да включат цялата потребна информация за значението и употребата на лексиката на съвременния български книжовен език, от която се нуждае потребителят – студент, преводач или изследвач на езика. Чрез старателно подбрани примери на употреба са илюстрирани семантичните и синтагматични параметри на заглавната дума. Не само детайлно представеният подход към подбора на словника и изработването на речника въобще, но и всяка речникова статия свидетелства за компетентност,

зрялост, отговорност, а не на последно място и за отлично познаване на насъщните потребности на бъдещите ползватели, към които е ориентиран създаваният речник. Използваните 48 речници и енциклопедии (с. 17–19), са също свидетелство за стремеж към пълнота и актуалност на информацията, за прецизност и научност в представянето ѝ. В този смисъл рецензираният речник не е само подходящо помагало за обучение и самообучение на словашки българисти и български словакисти, но и ценно свидетелство за облика на българската лексикална система в началото на XXI век. И ако за първите две групи той ще бъде незаменимо основно помагало през следващите 4–5 десетилетия, то за изследвачите на българската и славянската лексика ще става все по-ценен извор на достоверна информация във времето.

Рецензираният речник е наистина върхово постижение на съвременната лексикография и прави чест на всеотдайните си създатели. На добър час!

Мария Ангелова-Атанасова